

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Черкеса Ігоря Володимировича на тему «Еволюція американської політики
щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст,
джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом», яку
подано до здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 Історія і археологія

Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність обраної теми дисертації зумовлена зростанням напруженості в міжнародних відносинах та необхідністю глибшого історичного осмислення зовнішньополітичних стратегій провідних держав у контексті затяжних регіональних конфліктів. Сирійська криза стала одним із визначальних явищ початку XXI століття, а політика США щодо цього конфлікту – важливим прикладом взаємодії глобальних і локальних чинників у формуванні зовнішньополітичних рішень. Дослідження еволюції американських підходів до сирійського питання дозволяє простежити історичну логіку поведінки держави у складних безпекових умовах, а також виявити вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на вироблення стратегічних рішень. Значну наукову цінність становить і порівняльний аналіз політики США щодо Сирії та України, що дає можливість зрозуміти механізми тяглості та змінності американської стратегії у різних регіональних контекстах. Отримані результати мають важливе значення для розвитку сучасних досліджень з історії міжнародних конфліктів та зовнішньої політики США, а також сприяють кращому розумінню трансформації глобальної безпекової системи.

Відповідність роботи науковим програмам та тематиці наукових досліджень

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. При виконанні теми «Актуальні проблеми всесвітньої історії та міжнародних відносин

у вимірах реалій минулого та сьогодення» (реєстраційний номер 012311100324 (2023-2025 pp.)) автором проаналізовано дипломатичні кроки, зроблені США у зв'язку з війною в Сирії. Участь у цій темі дозволила дисертанту як отримати результати прикладного характеру, так і верифікувати на практиці власні наукові здобутки.

***Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна***

Актуальність теми дисертаційної роботи та основні результати досліджень автора достатньою мірою обґрунтовано. Дисертаційну роботу побудовано логічно, висновки та рекомендації представлено послідовно. Наукові положення, основні результати й висновки, що містяться в дисертації, мають достатній ступінь достовірності й вірогідності. Теоретико-методологічною основою вирішення завдань дисертаційної роботи та забезпечення достовірності її наукових результатів послугували сукупність загальнонаукових методів та принципів наукового пізнання, а також системний і функціональний підходи. Обґрунтованість висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, у т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються діяльності підприємств; монографій, численних наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених, Інтернет-джерел. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від початку 2000-х років до сьогодення. Нижня межа зумовлена завершенням «холодної війни» та формуванням нової архітектури міжнародних відносин, у межах якої Сполучені Штати залишалися провідним глобальним актором. Водночас саме у 2000-х роках проявилися перші серйозні суперечності між США та Сирією, зокрема в контексті боротьби з тероризмом і війни в Іраку.

Викладене вище свідчить на користь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що викладено в дисертаційній роботі І. В. Черкеса.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що вони відрізняються оригінальним підходом до вирішення наукової проблеми дослідження еволюції американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом. Найбільш цінними з них можна визнати такі:

1. Вперше здійснено порівняльний історичний аналіз американської політики щодо Сирії та України як взаємопов'язаних напрямів зовнішньої діяльності США кінця XX – початку XXI ст., що дало змогу виявити вплив історичного досвіду сирійського конфлікту на формування підходів Вашингтона до українського питання у контексті трансформації міжнародних конфліктів.

2. У дослідженні здійснено комплексний історичний аналіз політики США щодо громадянської війни в Сирії, що дало змогу реконструювати етапи формування американських підходів до сирійського питання та систематизувати їхні стратегічні пріоритети й засоби впливу в регіоні. Отримані результати поглиблюють наукове розуміння ролі США в історичній динаміці врегулювання затяжних конфліктів на Близькому Сході.

3. Дисертантом уточнено історичний підхід до аналізу взаємозв'язку між локальними конфліктами та глобальними стратегічними пріоритетами провідних держав, що дало можливість глибше розкрити механізми формування зовнішньополітичних рішень США та простежити історичну логіку їхньої поведінки в умовах міжнародних криз.

4. Безумовну наукову цінність має удосконалена в роботі систематизація та класифікація зовнішніх і внутрішніх історичних чинників, що впливали на формування американської політики щодо Сирії, зокрема геополітичних, енергетичних, безпекових та гуманітарних детермінант. Це дало змогу сформулювати цілісне уявлення про багатовимірність історичних передумов і факторів, які визначали еволюцію зовнішньої політики США на початку XXI століття.

5. У дисертації набули подальшого розвитку малодосліджені аспекти сирійської політики США, зокрема історичні особливості дипломатичних зусиль

у сфері мирного врегулювання, діяльність міжнародних форматів («Друзі Сирії», «мала група»), а також практики взаємодії американських урядових структур із сирійською опозицією та застосування санкційної політики. Їх комплексне історичне вивчення дало можливість детально відтворити зміст і динаміку американської стратегії щодо Сирії впродовж досліджуваного періоду.

6. Проведено історичний аналіз сирійської політики адміністрації Дж. Байдена (2021–2022 рр.), що дало змогу визначити її відмінності від підходів попередніх адміністрацій та виявити нові тенденції в еволюції американської стратегії щодо сирійського питання. Результати дослідження формують наукове підґрунтя для розуміння розвитку політики США у ХХІ столітті та її впливу на зміни міжнародної безпекової архітектури.

Поряд із науковим значенням, дисертаційна робота І. В. Черкеса має практичну спрямованість. Практичне значення полягає у можливості використання отриманих висновків і рекомендацій для вироблення ефективної зовнішньополітичної стратегії України, зокрема у сфері співпраці зі США та міжнародними організаціями. Матеріали дослідження можуть бути застосовані у викладацькій діяльності, підготовці аналітичних документів для державних інституцій та експертного середовища.

Практичне значення результатів дисертаційної роботи підтверджується використанням у навчальному процесі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України.

Аналіз публікацій автора за темою дисертації

Основні результати дослідження опубліковані в 7 наукових працях, серед яких 5 статей – у наукових фахових виданнях, 2 публікації – у матеріалах наукових конференцій.

Публікації дисертанта мають широку географію. Вони повною мірою відображають зміст дисертаційної роботи, їхній аналіз дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень дисертаційного дослідження в науковій літературі. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення

результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до діючих вимог.

Дотримання норм академічної доброчесності

Аналіз матеріалів дисертації та наукових публікацій здобувача, у яких висвітлені основні наукові результати дисертаційного дослідження, не дає підстав констатувати допущення порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Зокрема, дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право та суміжні права; відображає прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, використані методики дослідження та інформаційні ресурси (протокол перевірки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка від 19.11.2025 р.).

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому дисертаційна робота заслуговує на позитивну оцінку. Водночас слід зазначити, що деякі положення дисертаційної роботи є дискусійними та потребують додаткової аргументації. Зокрема такі:

1. Наукова новизна дослідження викладена ґрунтовно, проте окремі її положення мають описовий характер і не завжди чітко вказують на те, що саме зроблено *вперше*. Зокрема, твердження про «порівняльний аналіз політики США у Сирії та в Україні» потребує уточнення щодо конкретних аналітичних індикаторів або критеріїв, за якими здійснювалося порівняння.

2. Методологічна основа дослідження визначена досить широко, проте застосування великої кількості методів без чіткої ієрархії може створювати враження методичного еkleктизму. Варто конкретизувати, який саме метод мав провідну роль, а які виконували допоміжну функцію при реалізації мети та завдань.

3. У розділі 1 присутня одночасна апеляція до неокласичного реалізму,

стратегічної культури та «відносного підходу до сили». Разом із тим, логіка причинності між системними стимулами (баланс сил, міжнародно-правові рамки, технологічні обмеження), внутрішніми змінними (громадська думка, бюрократична інерція, «образ лідера») і конкретними рішеннями США щодо Сирії подекуди подана описово. Відчувається брак операціоналізації: як саме ви вимірюєте «стратегічну невизначеність», що є індикатором «перенесення фокусу», як відрізняєте «обмежену присутність» від «вибіркових операцій» тощо? Це ускладнює верифікацію висновків.

4. У дослідженні простежується посилений акцент на персоналіях президентів (Обама, Трамп, Байден), тоді як роль інституційних структур – Конгресу, Держдепу, Пентагону, розвідувальної спільноти – розкрита менш докладно (стор. 53-85). Такий підхід може створювати враження, що зовнішня політика США в Сирії визначалася переважно волею першої особи, а не балансом між відомствами й бюрократичними центрами впливу.

5. На стор. 105-116 дослідження подано дуже детальну хронологію законів, виконавчих указів і санкційних списків (1979, SALSRA 2003, укази 2004–2012, CAATSA, Caesar Act, GL-22 тощо). Однак після великого обсягу опису лишається відчуття, що автор «перерахував» заходи, але не провів узагальнення: які принципові зміни в логіці санкцій відбулися (калька з «доктрини») і які інструментальні тренди можна виокремити? Бракує чіткої аналітичної рамки, яка б перетворила хроніку на аргумент.

6. У дослідженні зазначено «2022 (до 24.02)» (стор. 135), однак у викладі місцями фігурують рішення/пакети, підготовлені на межі лютого–березня 2022 р. Через це виникає ризик «просочування» подій уже повномасштабної фази в межі 2014–2022. Потрібне чітке обґрунтування зрізу, а також логіка підрозділів, що охоплюють ранні тижні після 24.02.

Проте зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки результатів роботи, а лише можуть слугувати предметом наукової дискусії під час захисту представленої дисертаційної роботи.

Загальна оцінка дисертації, її відповідності існуючим вимогам та висновки

Дисертаційна робота Черкеса І.В. «Еволюція американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом» є цілком завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагоме теоретичне та практичне значення. За рівнем наукової новизни наведені в дисертаційній роботі результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Наукові результати, що містяться в дисертації, відповідають спеціальності 032 Історія і археологія, за якою робота подана до захисту. У дисертаційній роботі містяться раніше не захищені наукові положення.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам. Дисертаційній роботі притаманні логічність викладення матеріалу, доречне використання даних офіційної статистики, аналітичних матеріалів, даних обстежень та експертних опитувань, які підтверджують результати дослідження.

Дисертація є завершеним дослідженням, у якому вирішено важливу наукову проблему щодо аналізу еволюції американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом. Результати дослідження містять наукову новизну, мають теоретичну цінність і практичну значущість. Репрезентативність результатів проведених у роботі досліджень є достатньо високою. Результати дослідження достатнім чином апробовані (оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня, а також опубліковані в наукових фахових виданнях).

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації та висвітлені в публікаціях, що дозволяє судити про достатній рівень обґрунтування результатів дослідження.

Належний науково-теоретичний рівень, аргументованість і вірогідність отриманих висновків і рекомендацій, наукова новизна, теоретико-методичне і

практичне значення роботи дають підстави для висновку, що дисертаційна робота «Еволюція американської політики щодо Сирії у кінці XX – на початку XXI століття: історичний контекст, джерелознавчий аналіз та компаративні паралелі з українським кейсом» за формальними та змістовними ознаками відповідає вимогам пунктів пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 зі змінами та основними положеннями «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40), а її автор Черкес Ігор Володимирович заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія і археологія.

Офіційний опонент,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та археології
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»

Олександр НАБОКА

Підпис *Олександра Набока*
Засвідчую
Начальник відділу кадрів *Олександр Набока*
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка"

